

κόλουθον τὰς περὶ τοῦ ἱατροῦ εἰδήσεις. Καίτοι περιεσκεμμένοι κατ'ἀνάγκην ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων, ἢ οὐχ ἦττον ἔντιμος καὶ γενναίωφρων ἄνθρωπος, αἰστανόμενος τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπαγγελματός του, καὶ προτίμα τὴν σωτηρίαν τοῦ πελάτου του παντὸς προσωπικοῦ συμφέροντος.

Ὁ ἀκόλουθος ὑπέδειξεν εἰς τὸν συνήγορον, καθ' ἃ εἶχε συνεννοηθῆ μετὰ τῆς λαίδης Κλέβερτων, ὅτι δυνατὸν ἦτο νὰ κατορθωθῆ ὑπὲρ τοῦ Ἀντωνίου ξένη διπλωματικὴ ἐπέμβασις, καὶ ὅτι πᾶσα χρηματικὴ θυσία ἦτο δυνατὴ ὅπως ἐπιτευχθῆ ἡ ἀπόδρασις του.

— Μὴ δοκιμάσετε τίποτε ἀπ' ὅλ' αὐτὰ, εἶπε περὶτρομος ὁ δικηγόρος. Ἀπόπειρα φυγῆς ὃ ἀπετύχχανε βεβιάως καὶ θὰ ἐπεβάρυνε μάλιστα τὴν θέσιν τοῦ ὑποδίκου· παρέμβασις δὲ διπλωματικὴ μόνον διὰ τηλεβόλων δύναται νὰ ἐπιτύχῃ. Ἐνα μόνον ἔχομεν βοηθόν. . . τὸν καιρὸν. Ἀφήσατε νὰ ὀριμᾶσιν τὰ πράγματα, καὶ ἴσως αὐτὰ ἡμποροῦν νὰ μεταβάλουν τὴν πολιτικὴν τοῦ τόπου, καὶ νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὰς πολιτικὰς καταδιώσεις. Ὅπως δὴποτε μὲ τὴν ὑπομονὴν θὰ κερδήσωμεν τοῦλάχιστον τοῦτο, ὅτι θὰ ψυχοκνησθῶν τὰ πάθη. Ἡ καλλιτέρα συμβουλή, τὴν ὁποίαν ἔχω νὰ δώσω εἰς τὴν λαίδην Κλέβερτων καὶ εἰς ὅσους ἐπιθυμοῦν τὸ καλὸν τοῦ Ἀντωνίου εἶνε νὰ μένουν ἡσυχῇ καὶ ἀδιάφοροι. Ἦκουσα ὅτι πολλοὶ Ἄγγλοι δὲν συχνάζουσι πλέον εἰς τὴν Αὐλὴν μετὰ τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς 15 Μαΐου. Μὴ τοὺς μιμηθῆτε. Πρέπει νὰ πηγαινέτε εἰς τὴν Αὐλὴν, νὰ παρατηρῆτε τὰ πάντα, καὶ νὰ μοῦ δίδετε πληροφορίας, αἵτινες δύνανται νὰ μοῦ χρησιμεύσουν. Εἶνε τὸ μόνον μέσον νὰ φανῆτε χρήσιμοι εἰς τὸν φίλον σας.

Ἡ περὶ τῆς συνεντεύξεως ταύτης ἐκθεσις τοῦ ἀκολούθου ἐψύχωνεν ἐπαισητῶς τὰς στιγμιαίας ἐλπίδας τῆς Αουκίας. Καίτοι δὲ ἄκουσα καὶ δυσθυμοῦσα, συνεμορφώθη πρὸς τὴν συμβουλήν τοῦ δικηγόρου, καὶ παρέστη πολλάκις εἰς τὴν Αὐλὴν καὶ τὰς συναστροφάς. Ὅτε δὲ εἶδε, τί ἐφρόνουσι οἱ περὶ τὸν βασιλέα περὶ τῶν ἀτυχῶν ὑποδικῶν, καὶ ἤκουσε καθ' ἡμέραν ἐπαναλαμβανόμενον ὅτι καιρὸς ἦτο πλέον νὰ ἐξολοθρευθῆ τὸ συλλόγιον ἐκεῖνο, καὶ ἤκουσε τὸν ἀντιπρόσωπον μεγάλης δυνάμεως λέγοντα ὅτι οὐδεμία διπλωματικὴ παράστασις ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ νεκροπολιτικοῦ ὑπουργείου. — τότε μόνον ἐνόησε πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ ἰταλὸς δικηγόρος, συμβουλευῶν ὑπομονήν.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ ἀκόλουθος ἔλαβε δύο νέας πληροφορίας, ὧν ἰδοὺ τὸ περιεχόμενον : Ἐγγραφον ἰδιοχείρωσ ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου γεγραμμένον, εἶχε κατασχελῆ παρὰ τινι τῶν κατηγορουμένων. Τὸ ἔγγραφον δ' αὐτὸ ἦτο τὸ ὑπόμνημα ὅπερ εἶχε γράψῃ ἐκ Πατέρμου, καὶ ἐν ᾧ ἐλέγετο, πλὴν τῶν ἄλλων, ὅτι : « Εἶχε φθάσει ἡ ὥρα, καθ' ἣν πάντες οἱ τίμιοι φίλοι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνε-

ξαρτησίας ἔπρεπε νὰ ἐνωθῶσι καὶ νὰ σχηματίσωσι φάλαγγα ἰσράν». Ὁ ἱατρὸς εἶχεν ἀνακριθῆ, κατόπιν τῆς κατασχέσεως ταύτης, καὶ πιθανὸν ἐφαίνετο ὅτι ἐμελλε νὰ κατηγορηθῆ, ὡς ἰδρυτῆς μυστικῆς εταιρίας, καθ' ἣς διεξήγετο ἤδη δραστηρία προανάκρισις.

Τοῦτο δ' ἐπεβεβαίωσεν καὶ ἡ ἐπομένη πληροφορία τοῦ δικηγόρου τοῦ Ἀντωνίου, ἡ τελευταία, ἣς νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ μνημονεύσωμεν : Ὁ Ἀντωνίος ἐμελλε νὰ καταδιωχθῆ ὡς εἰς τῶν κυρίων ἰδρυτῶν τῆς μυστικῆς εταιρίας τῆς Ἰταλικῆς Ἐνώσεως. Ἡ ἐποχὴ δὲ τῆς δίκης ἐξήρτητο μεγάλως ἐκ τῆς τροπῆς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Ὁ καιρὸς δυστυχῶς ἐβάδισε ταχέως καὶ τὰ πράγματα ὀριμᾶσιν. Ἡ ἤττα τοῦ Πεδεμοντίου ἐν Νοβάρρα, ἡ ὑποταγὴ τῆς Σικελίας, ἡ ἠρωϊκὴ πτώσις τῆς Βενετίας, ἡ κατοχὴ τῆς Ῥώμης ὑπὸ τῶν γαλλικῶν λογχιῶν, ἐπήνεγκον ταχὺν τὸν θρίαμβον τῆς ἀντιδράσεως, καὶ ἡ κυβερνησις τῆς Νεαπόλεως δρέπει ταχύτερον ἢ προσεδόκα τὸν καρπὸν τοῦ αἵματος, ὅπερ ἐχύθη τὴν 15 Μαΐου.

[Ἐπταί το τέλος].

Π ΘΕΣΣΑΛΙΑ

ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν.

Ἐὰν ρίψωμεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν μεταβολῶν, αἵτινες ἐπῆλθον ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ κατὰ τοὺς τελευταίους βυζαντινοὺς χρόνους, καὶ τῆς καταστάσεως ἐν ἣ εὐρίσκειτο, ὅτε οἱ Τούρκοι ἐκυριάρχησαν αὐτῆς, δὲν θὰ ἀνεύρωμεν τὴν ἀνθρωπὴν κατὰστασιν, ἣν διετῆρε ἡ χώρα κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν ἢ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Αἱ ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀναφερόμεναι 75 πόλεις δὲν ὑπάρχουσι πλέον, ἀλλ' οὔτε αἱ ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου 17. Ἄλλεπάλληλοι δρώσεις κατέστρεψαν τὰς πόλεις αὐτῆς, ὧν δὲν ἀνευρίσκομεν κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν ἢ ἀμορφὰ τινα ἐρείπια ἀσαφῶς ὑποδεικνύοντα τὸν τόπον, ἔνθα ἔθαλλον ἄλλοτε τόσαι μεγαλοπόλεις τῆς Θεσσαλίας. Ἐρήμωσις βασιλεῖς κατὰ τὴν παιδιάδα, δι' ἣς βραδέως κυλίει τὰ νάματα τοῦ ὁ Πηνειοῦ, περιβαλλόμενος ὑπὸ ἐρήμων καὶ μελαγχολικῶν ὄχθων. Ὁ κατὰ τοὺς τελευταίους βυζαντινοὺς χρόνους ἀρξάμενος ἐπὶ τῶν Θεσσαλικῶν ὁρέων συνοικισμὸς ἐπετάθη ἔτι μάλλον, ὅτε ὁ σιδηροῦς ποῦς νέου ἀλλοθροῦ κατακτητοῦ ἐπάτησε τὸ Θεσσαλικὸν ἔδαφος, καὶ παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς Ακαρίσσης, τῆς Κραννῶνος, τῆς Σκοτούσης, τῶν Φερῶν, τῆς Μητροπόλεως, τῆς Τρίκκης, τοῦ Πελλινναίου, τῆς Φαρσάλου καὶ τόσων ἄλλων Θεσσαλικῶν πόλεων ἐπήξε τὰς καλύβας αὐτοῦ ὁ ἐκ τοῦ Ἰκονίου προσκληθεὶς τουρκικὸς πληθυσμὸς, ὅπως συνοικήσῃ τὴν ἐρημον σχεδὸν μείνανσαν Θεσσαλικὴν παιδιάδα. Ἄπαν τὸ Πελασγικὸν πεδίον καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ Φαρσαλικοῦ καὶ Κροκίου κατελήφθη ὑπὸ τῶν νέων τοῦτων κυριαρχῶν τῆς

χώρας, οἵτινες διανείμαντες τὴν ὠραίαν πεδιάδα ἐνετρώφωσαν ἀπολαμβάνοντες τὰ εἰσοδήματα αὐτῆς. Ἀπασαί αἱ ἑλληνικαὶ ὀνομασίαι τῶν χωρίων, τῶν ποταμῶν καὶ πόλεων ἐξέλιπον, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ἀντικατασταθεῖσαι ὑπὸ τουρκικῶν, ἃς συναπέφερον ἐκ τῆς γενετικῆς αὐτῶν γῆς οἱ συνοικιζόμενοι μουσουλμάνοι. Ἡ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐποίκησις Τούρκων δεικνύει, ὅτι ἡ διὰ ἐξομώσεως τοῦ κατακτηθέντος λαοῦ πολλαπλασιάσις τῶν κατακτητῶν, ἡ λαβούσα χώραν εἰς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἀλβανικὰς καὶ Σλαβικὰς, δὲν συνέβη κατὰ τὴν Θεσσαλίαν. Οἱ νέοι ἐπιδρομεῖς εὗρον ἔρημον σχεδὸν τὴν κατακτηθεῖσαν γῆν, τῆς ὁποίας οἱ Ἕλληνες κάτοικοι συμφιζόντο εἰς τὰ ὄχυρά αὐτῶν ὄρη, νομίζοντες, ὅτι καὶ ἡ τελευταία αὕτη ἐπιδρομὴ θὰ παρήρχετο ὅσον οὐπω, ὅπως τοσαῦται καὶ τηλικαῦται ἕτεραί προϋπάρξασαι· ἀλλὰ φεῦ! ἐπέπρωτο μακροῦς χρόνους νὰ στεναζῇ ἡ ὠραία Ἑλλάς ὑπὸ τὸν βαρὺν καὶ ἀφόρητον ζυγὸν τοῦ νέου κατακτητοῦ· ἐπέπρωτο μακροῦς αἰῶνας νὰ παύσῃ πλέον ἀκουόμενον τὸ τοσοῦτον λάμπαν καὶ θαυμαστὴν ὄνομα τῶν Ἑλλήνων, μέχρις οὗ πληρωθέντος τοῦ χρόνου ἀνεξωपुरήθη τῇ θεῖᾳ εὐδοκίᾳ ὁ ὑπὸ τὴν πέφραν κρυπτόμενος σπινθὴρ, καὶ νέκ ζωὴ ἀπεδόθη εἰς τὸ νεκροφανεῖς ἔθνος, προωρισμένον, φαίνεται, ὑπὸ τῆς θεῆας Προνοίας εἰς νέαν ἀποστολὴν ἐκπολιτισμοῦ καὶ φιλανθρωπίης.

Ἐν τούτοις ὁ κατ' ἀρχὰς πολυἀριθμὸς συρφεύσας εἰς Θεσσαλίαν τουρκικὸς πληθυσμὸς ἤρξατο βαθμηδῶν καὶ κατ' ὀλίγον νὰ ἀραιούται διὰ τὸ νοσῶδες τοῦ κλίματος καὶ τὴν διηνεκῆ στρατολογίαν, καὶ πρὸ πάντων ἐκ τῶν ἐπανειλημμένων ἐπιδημιῶν τῆς πανώλους, ἧτις ἐπέφερε τὴν φοβερωτέραν καταστροφὴν εἰς τὸν ἀπαθῶς τῷ πεπρωμένῳ ὑπέκοντα Ἀσιανὸν πληθυσμὸν. Ἡρξατο δὲ ἤδη νὰ κατέρχεται ἐκ τῶν ὀρέων καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς, καὶ νὰ συνοικιζῆται ὡς δουλοπάροικος εἰς τὰ τουρκικὰ χωρία, καὶ κατ' ὀλίγον ἅπασα ἡ Θεσσαλικὴ πεδιάς κατακλήθη ἐκ νέου ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κατοίκων καὶ μόνον χωρία τινὰ κατὰ τὰς ὑπερείας τῆς Ὀσσης καὶ τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἕτερα μετὰ τὸ Δομοκοῦ καὶ Φαρσάλων καὶ ἄλλα τινὰ κατοικοῦνται εἰσέτι ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τῶν ἐκ τῆς Ἀσίας ἐπελθόντων ξένων. Τῶν δὲ ὀλίγων ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς κατακτῆσεως ὑπὸ χριστιανῶν κατοικουμένων χωρίων τινὰ μὲν ἐδωρήθησαν εἰς μεγιστάνας Τούρκους, ἕτερα δὲ ἀφιερώθησαν εἰς συντήρησιν τῶν τουρκικῶν τεμενῶν, Βακούφια διὰ τοῦτο κληθέντα, ἄλλα δὲ ἐχορηγήθησαν εἰς τοὺς καλουμένους Σπαχῆδας, οἵτινες καρπούμενοι τὰ εἰσοδήματα ὠρισμένων χωρίων, ὑπερχεοῦντο ὅπως στρατολογήσωσιν ἐν καιρῷ πολέμου δι' ἰδίων δαπανῶν καὶ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἄλλα τινὰ παραμείναντα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀ-

πόλεσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ διαβοήτου Ἀλῆ πασᾶ· ταῦτα δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τυράννου, ἀντὶ νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς χωρικοὺς, εἰς οὓς ἀνήκον, ἀνεκνήρυχθησαν κτήματα τοῦ στέμματος, καὶ βραδύτερον ἐπωλήθησαν ἢ ἐδωρήθησαν εἰς διαπρέψαντας Ὀθωμανοὺς ἄνδρας· ὥστε οὕτως ἅπαντα τὰ ὑφ' Ἑλλήνων χωρικῶν κατοικούμενα χωρία τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος εἶνε κτήματα διαφόρων Ὀθωμανῶν ἢ καὶ ἄλλων, *Τσιφλικία* καλούμενα. Καὶ αἱ μὲν γαῖαι καὶ οἱ οἴκοι αὐτῶν ἀνήκουσιν εἰς τὸν κύριον, ὁ δὲ χωρικὸς καλλιεργῶν τὸ οὐχὶ εἰς αὐτὸν ἀνήκον ἔδαφος ἀπολαμβάνει διὰ τοῦ ἰδρώτος τοῦ προσώπου του τὸν εἰς συντήρησιν αὐτοῦ ἐπαροκοῦντα ἄρτον. Καὶ οὕτω κατὰ περίεργον τῆς τύχης συγκυρίαν ἐπανήλθεν ἐν τῷ Θεσσαλικῷ πεδίῳ ἀνάλογός τις τῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σχέσεως τῶν πνεστών πρὸς τοὺς κυρίους τῶν. Ἐν τοιούτοις χωρίοις λοιπὸν διεβίωσαν ὅλους αἰῶνας ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος, κατορθώσας ἐν τῷ μέσῳ γόνων καὶ θρήνων, στεναγμῶν καὶ δακρύων, νὰ διατηρήσῃ ἀλόβητον τὸν ἐθνισμὸν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν αὐτοῦ.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας κατάστασις τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος. Ὅπως ὅμως ἀλλοίαν ὄψιν παρέχουσι τὰ περιβάλλοντα αὐτὴν καλλίκομα ὄρη. Ἐκεῖ, ἔθθα ἐπὶ τῶν προγόνων μας ἐνδιδαιτῶντο οἱ λύκοι καὶ τὰ ἄγρια τῶν δρυμῶν θηρία, ἤρξατο ἐπὶ τῶν τελευταίων Βυζαντινῶν χρόνων νὰ συνοικιζῆται ἐκ τῆς πεδιάδος καὶ τῶν ὑπερείων τῶν ὀρέων ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς, φεύγων τὰς ἀλλεπικλήλους ἐπιδρομὰς τῶν εἰσβαλόντων κατακτητῶν, καὶ ζητῶν ἄτυλον καὶ καταφύγιον εἰς τὰ ὄχυρά καὶ ἀπόκρημα αὐτὰ ὄρη· ἐκεῖ ἐντὸς τῶν δρυμῶνων καὶ χαρδῶν, ὅπου ὁ βέβηλος πούς τῶν κατακτητῶν δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσδύσῃ, συμφιζήθη ὁ φίλεργος καὶ βιομηχανικὸς πληθυσμὸς τῶν πεδιάδων, ἰδρύσας κοινότητας, αἵτινες ἀπέβησαν ἀθηραὶ καὶ διάσημοι οὐ μόνον κατὰ τὴν Ἀνατολὴν, ἀλλὰ τινες καὶ κατὰ τὴν Εὐρώπην. Τὰ ἐπὶ τοῦ Πηλίου ἀνηρότατα 24 χωρία, τὰ Ἀμπελάκια, ἡ Ραψάνη, ἡ Τσαριτσάνη, ὁ Τύρναβος, ἦσαν τὸ ἀντικείμενον τῆς περιεργείας καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῶν ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας ἐπισκεπτομένων τὴν Θεσσαλίαν περιηγητῶν. Ὁ Βρονστὲτ, ὁ Οὐρκουάρτ, ὁ Δόδθελ ἐθαύμασαν τὴν ὠραιότητα τῆς φύσεως καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν 24 χωρίων τοῦ Βόλου· ὁ Βωζζοῦρ δὲν εὗρσκει λέξεις, ὅπως ἐπαινήσῃ τὸ βιομηχανικὸν πνεῦμα καὶ τὴν ἐμπορικὴν δεξιότητα τῶν κατοίκων τῶν Ἀμπελακίων, ἅτινα παραβάλλει μὲ Ὀλλανδικὸν πολίχονιον ἢ Ραψάνη, ἢ Τσαριτσάνη καὶ ὁ Τύρναβος ἡμιλλῶντο ἐπιτυχῶς μετὰ τῶν Ἀμπελακίων, καὶ ἐν γένει πᾶσα ἡ περιβάλλουσα τὴν πεδιάδα ὄρεινὴ Θεσσαλία παρίστανεν ὕασις εὐημερίας καὶ ἐμπορικῆς κινήσεως κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν κακοδαίμονιαν καὶ κατὰπτω-

σιν, ἥτις ἐπεκράτει ἐπὶ τοῦ Θεσσαλικοῦ πεδίου. Ἄπασαι αἱ ὄρειναι αὐταὶ κοινότητες ἐκυβερνῶντο ὑπὸ δημογερόντων, ἐκλεγομένων ἐν γενικῇ συνελύσει τοῦ λαοῦ καὶ μεριμνῶντων περὶ πάντων τῶν ἀφορώντων τὴν κοινότητα. Αὐτοὶ εἰσέπραττον τοὺς φόρους, διεχειρίζοντο τὴν κοινοτικὴν περιουσίαν, διένεμον τοὺς καταβλητέους φόρους ἀνάλογως τῆς περιουσίας τῶν πολιτῶν, ἐφρόντιζον περὶ τῶν σχολείων, περὶ τῶν ναῶν, περὶ τῶν ὁδῶν καὶ περὶ παντὸς ἐν γένει ἀφορῶντος τὴν κοινότητα. Καὶ ἀληθεύει μὲν, ὅτι πολλοὶ τῶν δημογερόντων ἐφατρίαζον πρὸς ἀλλήλους καὶ πολλὰς καταστροφὰς μνημονεύει ἡ παράδοσις ἐπισυμβάσας διὰ τὴν τοιαύτην αὐτῶν διαγωγὴν, ἀλλ' οὐχ ἤττον εἶνε ἀληθές, ὅτι τότε ἐστρώθησαν αἱ ἐπὶ τῶν ὁρέων ὁδοί, τότε κατεσκευάσθησαν αἱ ἐν τῷ μέσῳ τῶν χωρίων λιθόστρωτοι, κατάφυτοι καὶ κατάρβυτοι ἀγοραὶ, τότε ἐκτίσθησαν αἱ ἐπὶ τῶν χειμάρρων γέφυραι, τότε ἤκμασαν αἱ περιώνυμοι σχολαὶ τῶν Μηλιῶν, τῆς Ζαγοράς, τῶν Ἀμπελακίων, τῆς Ῥαψάνης, τοῦ Τυρνάβου, καὶ λ., ἐνθα ἐδίδαξαν οἱ εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους σπουδαίως ἐπιδράσαντες πεπαλιευμένοι Θεσσαλοὶ, οἷοι οἱ ἐκ τῶν Μηλιῶν Ἱερομόναχοι Ἄνθιμος Γαζής, Γρηγόριος Κωνσταντᾶς καὶ Δανιὴλ Φιλίππιδης, ὁ ἐκ Λαρίσσης Κωνσταντῖνος Κούμας, ὁ ἐκ Τυρνάβου Ἰωάννης Δημητριάδης ὁ Πέζαρος, ὁ ἐκ Τσακιστάνης Μέγας Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ὁ ἐξ Ἀμπελακίων Ζήσος Κάβρας καὶ ἕτεροι ἀσημότεροι αὐτῶν, καὶ τότε τέλος ἐπεσκέπτοντο τὴν ἐπὶ τοῦ Πηλίου Πορταρίαν, τὰ Ἀμπελάκια κ.λ. παντοδαπὰ ἔμποροι Ἕλληνές τε καὶ λοιποὶ, ὅπως ἀποκομίσωσιν ἐκεῖθεν τὰ τε φυσικὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα τοῦ τόπου· ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ μὲν βιομηχανία τῶν ὁρειῶν Θεσσαλικῶν πολιτῶν παρήκμασε πρὸ πολλοῦ καὶ μετ' αὐτῆς ὄχρετο καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐημερία αὐτῶν, ἡ δὲ ἐπὶ τῶν ὁρέων δικιωνισθεῖσα ληστεία καὶ αἱ πρὸς καταδίωξιν αὐτῆς ἀποστελλόμεναι ἄγρια ὀρδαὶ τῶν Ἀλβανῶν συναπετέλεσαν τὴν καταστροφὴν τῶν πρὶν ἀνθούτων καὶ πολυανθρώπων χωρίων, τῶν ἐπὶ τοῦ Πίνδου, Χασιῶν, Ὀλύμπου καὶ Ὀσσης κειμένων, καὶ μόνον τὰ ἐπὶ τοῦ Πηλίου κείμενα χωρία παραμένουσιν εἰσέτι ἀκμάζοντα καὶ ἀνθούντα.

Ἄλλ' εἰς τὰ ὄρη κατέφυγον οὐ μόνον ὁ γεωργικὸς καὶ βιομηχανικὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ μάχιμος πληθυσμὸς τῆς πεδιάδος, γενόμενος ἕκτοτε γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἀρματωλῶν, οἵτινες διὰ τῆς ἰσχύος τῶν ὄρων ἐπεσκίαζον καὶ ἐφορούουν τὰς νεοσυστάτους ἑλληνικὰς κοινότητας. Ἐνθα τὸ πάλαι κατέφυγον οἱ μενεπτόλεμοι Περδίκαιοι, ὑποχώροντες εἰς τοὺς εἰσελαύνοντας Θεσσαλοὺς, ὑπεχώρον καὶ οἱ νεώτεροι κάτοικοι φεύγοντες τὴν καταπίεσιν τοῦ νέου κατὰκτητοῦ. Ἐπὶ τοῦ Ὀ-

λύμπου, τῶν Χασιῶν, τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Πηλίου συνέστησαν ὀρυπητήρια οἱ μάχιμοι ἐκείνοι ἄνδρες, ἐξ ὧν κατερχόμενοι εἰς τὴν πεδιάδα ἐλήστευον τοὺς ἀλλοθρήσκους κυριάρχους τῶν. Καὶ πρῶτος μὲν πυρὴν τοῦ ἀρματωλικοῦ βίου εὗρίσκειται ἤδη κατὰ τοὺς τελευταίους Βυζαντινοὺς χρόνους· ἐπὶ δὲ τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρματωλῶν ἐγένετο σπουδαιότερος, ὥστε ἡ ὑψηλὴ Πύλη, μὴ δυναμένη ἄλλως νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐνοχλήσεως αὐτῶν, ἠναγκάσθη ἐπὶ Σουλεϊμᾶν τοῦ μεγαλοπρεποῦς (Hammer) νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς ἐκείνους καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως, τὴν περιστολὴν τῆς ληστείας καὶ τὴν φρουρήσιν τῶν διόδων, ὅτε καὶ συνεστήθησαν ἴδια στρατιωτικὰ σώματα Καπεταράτα ἢ Ἀρματωλίκια λεγόμενα, ἅτινα ἕκτοτε διετηρήθησαν μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων. Τοιαῦτα ἤκμασαν ἐφ' ἀπάντων τῶν Θεσσαλικῶν ὁρέων· καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν διωρίζοντο ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' οὐδὲν ἤττον πολλοὶ ἐκείνων ἰσχύοντες κατεκράτουν διὰ τῆς βίας τὰ ἀρματωλίκια, ἢ ἐξωσθέντες ἀνελάμβανον αὐτὰ διὰ τῶν ὄρων, ἀποθεαίνοντες οὕτως οἱ πραγματικοὶ κύριοι τῶν ὁρειῶν Θεσσαλικῶν χωρῶν· σπανίως δὲ, καίπερ προσκαλούμενοι, προσήρχοντο πρὸς τὸν διοικητὴν, ἀλλὰ καὶ τότε περιστοιχόμενοι ὑπὸ τῶν γενναϊότερων αὐτῶν στρατιωτῶν, φοβούμενοι, μήπως περιπέσωσιν εἰς Τουρκικὴν ἐνδραν. Καὶ τὴν μὲν γενναϊότητα καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὴν βίαν καὶ τὰς εἴσεις πολλῶν διασήμεων ἀρματωλῶν τῶν Θεσσαλικῶν ὁρέων ἔψαλλε καὶ ἀπθανάτισεν ἡ δημοτικὴ ἡμῶν ποίησις, ἥτις ἀνατείλασα ἐν τῷ μέσῳ τῶν καταρβύτων καὶ συνηρεῶν ὁρέων μας, ἔχει τὴν χάριν καὶ τὴν καλλονὴν καὶ τὴν δροσερότητα αὐτῶν· δύο δὲ, τοὺς διασημότερους, μνημονεύομεν ἐνταῦθα, τοὺς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἀκμάσκοντας ὀπλαρχηγοὺς τῶν Χασιῶν καὶ τοῦ Ὀλύμπου, τὸν Νικοτσάραν καὶ τὸν Εὐθύμιον Βλαχάβαν. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου πατὴρ ἦτο ὁ διάσημος ἀρματωλὸς τῆς Ἐλασσῶνος Τσάρας, τοῦ δὲ δευτέρου ὁ περιβόητος ἀρχηγὸς τῶν Χασιῶν Βλαχάβας. Ἀμφοτέρων δὲ ἡ ὑπαρξίς συνέπεσε μετὰ τῆς ἀκμῆς τοῦ διαβοήτου Ἀλῆ πασχ. Ὁ τύραννος οὗτος, καταστρέψας τὸ Σοῦλι, ἐτρόπη καὶ κατὰ τῶν ἐν Ὀλύμπῳ Ἑλλήνων ἀρματωλῶν, καὶ πλείστοι μὲν τούτων ἀδυνατοῦντες νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὴν ἰσχύν καὶ τὰς δολοπλοκίας τοῦ τυράννου ὑπετάγησαν· ἄλλοι δὲ τινες, ἐν οἷς καὶ οἱ μνημογευθέντες Νικοτσάρας καὶ Εὐθύμιος Βλαχάβας, καταδείψαντες τὰ φίλα αὐτῶν ὄρη καὶ τὰ δροσερὰ νάματα καὶ τὰς βαθείας αὐτῶν σιὰς, ἐρρίφθησαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρματωλῶν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ νέοι Ἰάσονες ἐξώπλισαν οὐχὶ μακρὰν τῶν Ἀφειτῶν, ἐν τῷ λιμένι τῆς Σιαθίου, καταδρομικὸν στολίσκον, ὅστις ληΐζων καὶ διαρπάζων τὰς παραλίους πόλεις τοῦ ὀθωμανικοῦ κρά-

τους, ἠνάγκασε τὴν Πύλῃν νὰ διατάξῃ τὸν Ἀλῆ πασάν, ὅπως πύσῃ τὴν καταδιώξιν τῶν ἀρματωλῶν καὶ ἀνακαλέσῃ ἐκ τοῦ Ὀλύμπου τὰ ἄγρια στίφη τῶν Ἀλθανῶν. Καὶ ὁ μὲν Βλαχάβας ἐπηνήλθεν εἰς τὰ φίλα αὐτῷ ὄρη, τῶν ὁποίων ἡ αὐρα τῷ ἦτο τόσον προσφιλιῆς· ὁ δὲ Νικοτσάρας παρεξέλασεν εἰς τὴν Σκόπελον. Οὗτος, πρὶν καταπαχθῆ εἰς τὸν καταδρομικὸν στολίσκον τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἀντιναύαρχος, ἐπεχείρησε τὴν τερραστίαν καὶ καταπληκτικὴν ἐκείνην ἐκστρατείαν, καθ' ἣν ἐσκόπει μετὰ 500 μόνον μαχητῶν διαλαύνων διὰ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης νὰ ἐνωθῆ μετὰ τοῦ Σέρβου ἐπαναστάτου Καραγεωργεβίτς· ἀλλὰ προσβληθεὶς κατὰ τὴν γέφυραν τοῦ Πράβι ὑπὸ πολυκριθμῶν ἐχθρῶν ἀντίστη γενναίως ἐπὶ 3 νυχθήμερα, καὶ ἠδυνήθη ὑποχωρῶν νὰ διασωθῆ εἰς Σκόπελον, ἔνθα εὗρε τοὺς λοιποὺς ὀπλαρχηγοὺς συνηγμένους. Ὁ δὲ Βλαχάβας ἐπαυελθὼν εἰς τὰ Χάσια συνεκάλεσε συμβούλιον τῶν Καπιτανέων, καὶ ἀνακρυχθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀρχηγός, συνεννοηθεὶς δὲ καὶ μετὰ τινῶν Τούρκων τῆς Λαρίσης, διενήργησεν ἐπαναστατικὸν κίνημα κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅπερ ὅμως διὰ τὴν παλιμβουλίαν τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τινῶν ὀπλαρχηγῶν ἀπέτυχεν οἰκτρῶς· καθότι ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ἐγκαίρως μαθὼν τὰ τεκταινόμενα, ἐπεμψε πολυαριθμοὺς δυνάμεις εἰς Θεσσαλίαν ὑπὸ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μουχτάρ, ὅστις συναντηθεὶς περὶ τὴν Καλαμπάκκην μετὰ 600 μόνον ἐπαναστατῶν ὑπὸ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Εὐθυμίου Θεόδωρον, κατέστρεψεν αὐτὴν, μὴ δυνηθέντος ἐγκαίρως νὰ φθάσῃ εἰς ἐπικουρίαν τοῦ Εὐθυμίου. Ἀποτυχόντος τοῦ κινήματος ὁ Βλαχάβας ἀνεχώρησεν εἰς Σκόπελον διανοούμενος νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα· ἀλλὰ παραισθηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ τυράννου ἐπανήλθεν εἰς τὰ ὄρη αὐτοῦ, καὶ συλληφθεὶς δολίως ὑπέστη τὸν γνωστὸν μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Ἰωαννίνοις (1808 μ. Χ.). «Ἐν Ἰωαννίνοις λέγει ὁ Πουκεβίλ, ἐπανείδον τὸν Εὐθύμιον Βλαχάβαν, ἀφοῦ πρότερον τὸν εἶχον συναντήσῃ πολλὰκις εἰς τὸν Πίνδον μετὰ τῶν στρατιωτῶν του· ἀλλὰ, φεῦ! τὸν ἐπανείδον ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ σεραίου δεδωμένον εἰς τινα παραστάδα. Αἱ ἡλικιακαὶ ἀκτινες ἔκαιον τὸ χαλκόχρουν πρόσωπόν του, ὅπερ ἐξέφαινε καταφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον καὶ πυκνὸς ἰδρῶς ἐστάλαξεν ἀπὸ τοῦ πώγωνός του. Ἐγνώριζε τὴν τύχην του καὶ ἡσυχώτερος τοῦ τυράννου ὅστις ἐγλίχτο τοῦ αἵματός του, ἠτένιζε πλήρης φαιδρότητος τοὺς ὀφθαλμοὺς του ἐπ' ἐμὲ, ὡς ἂν μ' ἐπεκαλεῖτο μάρτυρα τῆς τελευταίας αὐτοῦ στιγμῆς· ἐβλεπε δὲ μετὰ ψυχικῆς γαλήνης τοῦ δικαίου ἐγγίζουσαν αὐτὴν· ἐδέχθη ἄνευ τρόμου καὶ ἄνευ ἐλαχίστης μεμψιμοιρίας τὰς πληγὰς τοῦ δημίου καὶ τὰ ἐπὶ τῆς οἰδοῦ τῶν Ἰωαννίνων κατασυρόμενα αὐτοῦ μέλη ἐδείκνυον εἰς τὰς ὄψεις τῶν ἐντρόμων Ἑλλήνων τὰ λείψανα τοῦ τελευταίου ἀρχηγοῦ τῆς Θεσσαλίας» (Μενδελ-

σῶνος Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανασ. σ. 156).

Ἄλλ' ὁ θάνατος τῶν ἀτόμων δὲν συγκατασφραῖζει καὶ τὰς ἰδέας, ὑπὲρ τῶν ὁποίων αὐτὰ θνήσκουσιν· ἡ ἰδέα, ἥτις ἐθέρμανε τὰ στήθη τοῦ Βλαχάβα, τοῦ Νικοτσάρα καὶ τῶν λοιπῶν διασημῶν ἀρματωλῶν, ἦτο ἱκανῶς ἐξριζωμένη εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὥστε νὰ μὴ συγκατασφραγῆ μετ' αὐτῶν· ἡ ἰδέα αὕτη εἶχεν ἤδη ἀγισθῆ διὰ τοῦ θανάτου ἐτέρου μεγάλου Θεσσαλοῦ, τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Ῥήγα τοῦ Φεραίου, ὅστις, κατὰ τὸν Πουκεβίλ, ἀνέστρεφεν ἐκ τοῦ τάφου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὸ ἔθνον τοῦ Τυρταίου, τὴν φλογερὰν εὐγλωττίαν τοῦ Δημοσθένους, τὸν ποιητικὸν οἶτρον τοῦ Πινδάρου καὶ τὸν κύκλον τοῦ Ἀρχιμήδους. Γεννηθεὶς κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν Φεραῖς οὐχὶ μακρὰν τῆς πατρίδος τοῦ Ἀχιλλέως, ἵσταται ὁ ἑτακτος ἐκεῖνος ἀνὴρ, καθὰ οὗτος, εἰς τὸ μεταίχμιον δύο διακεκριμένων ἐποχῶν τοῦ ἔθνους των. Καὶ ὁ μὲν Ἀχιλλεὺς, ἀμμάσας ὅτε ἤρχισε νὰ ἐκλίπη ἡ ἀρχαία καὶ βάρβαρος ἐποχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἡ πελασγικὴ, ἐμπροσσωπεῖ τὴν ὑγιᾶ καὶ σφριγῶσαν νεότητα τοῦ ἀνακαινομένου Ἑλληνικοῦ ἔθνους, νεότητα ὑποσχομένην μεγαλοῦργον καὶ κραταιὰν ἀνδρικήν ἡλικίαν· ὁ δὲ Ῥήγας, ἀμμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅτε ὁ ἑλληνικὸς φοῖνιξ ἤρχισε νὰ τινάσσῃ τὴν κόκκινον του, ἐνέκλειεν ἐν τῷ στήθει αὐτοῦ πάντας τοὺς πόθους καὶ πάσας τὰς ἐλπίδας τοῦ ἀναγεννωμένου ἔθνους. Καὶ τὴν μὲν νεανικήν ἡλικίαν διήνυσεν ὁ Ῥήγας ἐπὶ τοῦ Πηλίου, μαθητεύσας μὲν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν τῷ τότε ἀμμάζοντι σχολεῖῳ τῆς Ζαγοράς, βραδύτερον δὲ διδάξας τὰ ἐγκύκλια γράμματα ἐν τῷ παρακειμένῳ χωρίῳ Κισσῶ. Ἐκεῖ ἐντὸς τῶν βαρυστάτων δασῶν τοῦ Πηλίου, ἐν οἷς ἀνεστράφη ὑπὸ τοῦ Χείρωνος ὁ θεοῖς ἐπιεικέλειος Ἀχιλλεὺς, ἐξηγῶν εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὰ ἀθάνατα ἔργα τῶν προγόνων μας, συνέλαβεν ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ τὴν εὐγενῆ ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δούλων λαῶν ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Μεταβὰς δὲ ἐκ τοῦ Πηλίου εἰς Βουκουρέστιον καὶ συνεννοηθεὶς δι' ἀποστόλων μετὰ τῶν ἀρματωλῶν τῶν ἑλληνικῶν ὁρέων καὶ μετὰ πολλῶν δυσηρεστημένων Τούρκων, ἰδίως μετὰ τοῦ πασᾶ τοῦ Βιδινίου Πασχάντογλου, ὃν καὶ παρεκίνητην εἰς ἀποστασίαν κατὰ τοῦ Σουλτάνου, μετέβη βραδύτερον εἰς Βιέννην, ὅπως δι-οργανίσῃ καὶ προπαρασκευάσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου. Συστήσας δὲ ἐκεῖ πολιτικὸν τινα σύνδεσμον, οὗ συμμετέσχον πολλοὶ τῶν ἐν Βιέννῃ καὶ Τεργέστη παρεπιδημούντων Ἑλλήνων ἐμπόρων, ἐδημοσίευσεν διάφορα ἔργα αὐτοῦ ὡς τὸ *Στρατιωτικὸν ἐγκόλιον, τὸν Προσωρινὸν πολιτικὸν καινοσμοῦν, μετάρρασιν* μέρους τινὸς τοῦ Ἀναχάρσιδος τοῦ Βαρθελεμῆ καὶ τὸν *χάρτην* τῆς Ἑλ.λάδος, καὶ τέλος τὰ θούρια ἐκεῖνα ἔσματα, ἅτινα μετὰ μεγάλης ταχύτητος διαδοθέντα

ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς ἑλληνικῆς γῆς ἠλέκτρι-
σαν πᾶσαν καρδίαν, καὶ ἀπὸ στόματος πάντων ἐ-
ψάλλετο ἡ ἑλληνικὴ Μασσαλιώτις « Δεῦτε παῖδες
τῶν Ἑλλήνων », καὶ τὸ πλήρες πατριωτικῆς ἄλ-
γους « Ὡς πότε παλληκάρια », ἔνθα ἔνθους ὁ ποι-
ητὴς προσκαλεῖ ἅπαντας τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἑλ-
ληνικῆς χερσονήσου, ὅπως κοινῇ μετὰ τῶν Ἑλ-
λήνων συντρίψωσι τὸν ἀτιμᾶζοντα αὐτοὺς ζυγόν.
Ἄλλὰ δυστυχῶς ἡ θεία πρόνοια δὲν εἶχεν ἀπορα-
σίσει εἰσέτι τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ δούλου Γένους,
καὶ ὁ γενναῖος Θεσσαλὸς, μεταβίβων εἰς Ἰτα-
λίαν πρὸς συνάντησιν τοῦ δαίμονιου στρατηγοῦ
τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Ναπολέοντος Βονα-
πάρτου, ὅπως ἐπικαλεσθῆ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν
ἀντίληψιν ἐκείνου, συνελήφθη ἐν Τεργέστη ὑπὸ
τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας, εἰς ἣν εἶχον παρα-
δοθῆ τὰ προαποσταλέντα αὐτοῦ ἔγγραφα καὶ
συγγραμματα· μετ' αὐτοῦ συνελήφθη καὶ ὁ φίλος
καὶ συνεργάτης του Πετρόκλιος· καὶ οὗτος μὲν ἀ-
πελύθη μετὰ τὴν γενομένην ἀνάκρισιν, ὁ δὲ Ῥή-
γας παρεδόθη ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως
εἰς τὴν ἀπειροῦσαν αὐτὸν ὀθωνικὴν μετὰ πέν-
τε ἄλλων συνεταίρων τὸν 1798. Ὁ παραλαβὼν
αὐτοῦ; πασᾶς τοῦ Βελιγραδίου Μαρκσλῆ Ἄλῆς ἐ-
σκόπει νὰ τοὺς ἀποστείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν,
ἀλλὰ πληροφορηθεὶς, ὅτι ὁ φίλος τοῦ Ῥήγα Πα-
σβάντογλους κατέλαβε πᾶσας τὰς διόδους, ὅπως
τοὺς σώσῃ ἀπαγομένους ἐκεῖ, ἀπεφάσισε νὰ φο-
νεύσῃ τοὺς αἰχμαλώτους ἐν Βελιγραδίῳ· καὶ τοὺς
μὲν ἄλλους ἐπνίξεν εἰς τὸν Δούναβιν· ἀλλ' ὅτε
ἀπήγετο ὅπως βίβη εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ
τελευταῖος πάντων ὁ Ῥήγας, συνέτριψε μὲν διὰ
τῶν βωμολέων βραχιόνων του τὰς ἀλύσεις, δι'
ᾧ ἐζήτουν νὰ τὸν δέσωσι, κατέβριψε δὲ νεκρὸν
δι' ἐνὸς γρόνθου τὸν πλησιάζοντα εἰς αὐτὸν δῆ-
μιον, καὶ ἠνάγκασε τὸν παῖδα νὰ διατάξῃ τὸν
τουφεκισμὸν του· ἀλλὰ πρὶν ἐγκαταλείψῃ τὸ γῆ-
νον αὐτῆς σῆνωμα ἡ μεγάλη ἐκείνη ψυχὴ ἀνέ-
κραξε προφητικῶς ὁ Ῥήγας· « οὕτως ἀποθνήσκουσι
τὰ παλληκάρια· ἐγὼ ἔσπειρα τὸν σπόνρον, δὲν θὰ
βραδύνη δὲ νὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα, καὶ ἦν οἱ ὁμογενεῖς
μου θὰ δρέψωσι τοὺς καρπούς ». Καὶ ὁ μὲν γνω-
στὸς φιλέλληνας Βίρηναιος Θήρσιος συνέθεσε τὸ ἀ-
κόλουθον ἐπιτύμβιον εἰς τὸν πρωτομάρτυρα τοῦ-
τον τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν σὺν
αὐτῷ ἀπολεσθέντων·

Οὗτοι· ἐλευθερίην θηρώμενοι ἀγλαόμορφον
εὖρον ἐνὶ φυλόχοις ἀκρῶντα μόρον.
Χαίρετε, θηρευταί, κοιμώμενοι· εἰσόντα ἡῶς
ἔλλη ἀπ' Ὀλύμπου λαμπρὰ ἀνισχομένη·
καὶ τὸτ' ἐγειρόμενοι πολλῶν βρόμῳ ὄρνυμένων
δαίμονες εἰς ἄγρον σπεύδεται ἀλεξίτακον.

ἡ δὲ προῦσα γενεὰ τῶν Ἑλλήνων ἀθηναῖοις
τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου Θεσσαλοῦ, ἀνεγείρασα
τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ πρὸ τῆς στοᾶς τοῦ ἔθνικου
Πανεπιστημίου (παρὰ Βιογ. Ῥήγα ὑπὸ Πέτ-
ροκλίου).

Ὁ θάνατος τοῦ Ῥήγα ἀνέστειλε πρὸς καιρὸν
τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σχεδίου, ὅπερ αὐτὸς συνέλαβε·
ἀλλ' ἡ ἰδέα, τὴν ὁποίαν ἔσπειρε, κρατυνθεῖσα ἀνέ-
λαμψε βραδύτερον καὶ ἐνεσαρκώθη εἰς τὴν γιγαν-
τιαίαν πάλην τοῦ 1821, τῆς ὁποίας τὸ ἀποτέ-
λεσμα ἦτο ἡ ἀνεξαρτησία μοίρας τινὸς μόνου τοῦ
ἑλληνικοῦ ἔθνους. Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην
παρατηροῦμεν κατὰ συγκυρίαν ἀναλογίαν τινὰ
τῆς Θεσσαλικῆς ἱστορίας πρὸς τοὺς ἀρχαίους χρό-
νους. Ὅπως τότε διὰ τῶν Ἰασόνων καὶ Ἀχιλ-
λέων τῆς ἀνέλαμψεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ἑλληνικῆς
ἱστορίας, οὕτω καὶ νῦν διὰ τῶν Φεραίων καὶ Βλα-
χαθῶν καὶ Νικοστάρων συνετέλεσε τὰ μάλιστα
εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διάδοσιν τοῦ ἐπαναστα-
τικοῦ φρονήματος, κατέχουσα θέσιν περιλάμπρον
κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως χρόνους· ἀλ-
λὰ καὶ μετὰ τὴν ἐναρξίν τοῦ ἀγῶνος οἱ κάτοικοι
τῆς Θεσσαλίας συμμετέσχον ἐκ τῶν πρώτων τοῦ
ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Καὶ ἡ μὲν πεδινή Θεσ-
σαλία, εὐρισκομένη ὑπὸ τὸ κράτος πολυπληθῶν
τουρκικῶν στρατιωτῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξεγερθῇ,
ἀλλὰ τοσοῦτον προθυμότερον συμμετέσχον τοῦ
ἀγῶνος οἱ κάτοικοι τῶν Θεσσαλικῶν ὀρέων· ἡ ἐ-
παναστασις ὅμως αὐτῶν, οὐδεμίαν οὐδαμῶθεν λα-
βοῦσα ἐπικουρίαν καὶ πρώτη δὲ αὐτῆ ὑφισταμένη
τὰς προσβολὰς τῶν ἐκ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς
Ἀλβανίας κατερχομένων τουρκικῶν ὀρδῶν, δὲν
ἐβράδυνε νὰ καταστραφῇ. Καὶ οἱ μὲν τοῦ Πηλίου
ἐπαναστάται ἐπιτιθέμενοι κατ' ἀρχὰς καὶ πολι-
ορκήσαντες τὸν τε Βόλον καὶ Βελεστῖνον, ἀλλὰ
μὴ δυναθέντες νὰ κυριεύσωσιν οὐδετέρην ἀπεσύρ-
θησαν βραδύτερον εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς Μαγνη-
τικῆς χερσονήσου, ἔνθα ὀχυρωθέντες παρὰ τὸ Τρί-
κερι ἠμύνθησαν ἀνδρείως ὑπὸ τὸν Καρατάσον κα-
τὰ τῶν ἐπανειλημμένων προσβολῶν τοῦ διασήμεου
στρατάρχου τῆς Τουρκίας Κιουταχῆ. Πεσοῦτης δὲ
τῆς Εὐβοίας καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ τροφοδοτηθῶ-
σιν οἱ ἐπαναστάται τοῦ Πηλίου ἐτράπησαν νοτι-
ώτερον, καὶ ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην συμμετέσχον
τῶν ἐκεῖ ἀγῶνων μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν
πραγμάτων. Ἡ δὲ τοῦ Ὀλύμπου ἐπανάστασις,
βραδύνασα νὰ ἐκραγῇ διὰ τὴν διχόνοιαν τῶν ἀρ-
ματωλῶν παρέσχε μὲν τὸν καιρὸν εἰς τὸν Ἀβδου-
λαμποῦτ πικρῶν, ὅπως κατασφύρη τὴν ἐν τῇ Χαλ-
κιδικῇ ἐξέγερσιν, βραδύτερον δὲ καταστείλῃ καὶ
ἐκείνην, πάντων σχεδὸν τῶν ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου
χωρίων λεηλατηθέντων, πολλῶν δὲ καὶ πυρπολη-
θέντων ὑπὸ τῶν ἀγρίων ὀρδῶν τοῦ αἰμοχαροῦς
πασᾶ. Τὴν αὐτὴν δὲ τύχην ὑπέστη καὶ ἡ ἐπανά-
στασις τῶν Ἀργῶν καὶ τῶν Χασιῶν. Οὐ μό-
νον δὲ τὰ ἐπαναστάντα μέρη, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ
Θεσσαλικὴ γῆ ὑπέστη δεινὴν ἐρήμωσιν καὶ κατα-
στροφὴν διαρκούντος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ἀ-
ποκαταστάντων δὲ τῶν πραγμάτων ἤρξατο ἡ φι-
λεργία τοῦ Θεσσαλικοῦ λαοῦ νὰ ἐπανορθῇ τὰ κα-
ταστραφέντα, εἰς ὃ οὐ μικρὸν συνετέλεσε καὶ ἡ
κατὰ τὰ 1840 χορηγηθεῖσα διὰ τοῦ τανζιματίου

τοῖς χριστιανοῖς ποιά τις ἐλευθερία· ἀλλὰ νέα ἐξέγερσις τῶν κατοίκων τὸ 1854, ὑποστηριχθεῖσα καὶ ὑπὸ ἐπικουριῶν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἐπέφερε νέα δεινὰ καὶ νέας καταστροφὰς εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Θεσσαλίας. Καὶ ἡ μὲν διεξαγωγὴ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης ὑπὸ τε τῶν ἐντοπίων καὶ τῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐθελοντῶν ἔχει πλεῖστα τὰ ἐπιλήψιμα· ἀλλ' ἡ περὶ τὴν Καλαμπάκην μάχη κατὰ Ἀπρίλιον τοῦ 1854, καθ' ἣν οἱ περὶ τὸν Χατζῆ Πέτρον κατετρόπωσαν τὸν ἐξ 7000 συγκείμενον Αἰγυπτιακὸν στρατὸν, καὶ ἡ περὶ τὸ Βελέσι ἐπὶ 24 ὥρας ἀντίστασις 300 Θεσσαλῶν ὑπὸ τὸς Φρουσκιᾶν κατὰ 3000 ἐχθρῶν ἀναμιμνήσκουσι τὰ ἔργα τῆς μεγάλης ἡμῶν ἐπαναστάσεως. Καὶ ἡ κατὰ τὸ 1878 δὲ τελευταία ἐξέγερσις τῶν Θεσσαλῶν κατέδειξε διὰ τε τῶν περὶ τὸν Πλάτανον καὶ Μακρυνίταν καὶ Ματαράγκαν μαχῶν, καὶ διὰ τῶν πυρπολήσεων τῆς Ραψάνης, τῆς Καρυῆς, τοῦ Πλατάνου, τοῦ Λιτοχωρίου καὶ πολλῶν χωρίων τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Θεσσαλίας καὶ τὴν ζῶν καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν προσφέρουσι ὀλοκαύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας. Ἡ τελευταία αὕτη ἐπαναστάσις ἀρξαμένη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1878 κατηνάσθη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους τῇ μεσολαβήσει τῆς Ἀγγλίας, ὑποσχεθείσης, ὅπως στηρίξῃ τὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ συνεδρίῳ, ὅπερ ἔμελλε νὰ συγκροτηθῇ πρὸς διαβῦθμισιν τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. Καὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1878 ἀνεγράφη ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Βερολίνου τὸ 13 ἄρθρον αὐτῆς, δι' οὗ προσκαλεῖται ἡ Πύλη νὰ διαβῦθμίσῃ τὰ Ἑλληνικὰ σύνορα, παραχωροῦσα εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέρος τῆς Ἠπείρου. Τὸ ἄρθρον τοῦτο δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκτελεσθῇ· καὶ οὕτω μετὰ 480 ἐτῶν δουλικὴν ὑπαρξίν, ἐπιλάμπει πάλιν ἐπὶ τῆς ὠραίας Θεσσαλίας ὁ ἥλιος τῆς ἐλευθερίας, τὸ δὲ μέλλον καὶ ἡ ἱστορία αὐτῆς θὰ συνταυτισθῇ μετὰ τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἐλευθερίας μητρὸς Ἑλλάδος¹.

ΒΡΑΒΕΙΑ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ

Καθ' ἕκαστον ἔτος ἐν τῇ γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ εἰδικὴ συνεδρίασις λαμβάνει χώραν, καθ' ἣν ἀπονέμονται τὰ βραβεῖα τῆς ἀρετῆς. Πρῶτος ὁ βαρὼν Μοντυὼν ἔδωκε τὰ τοιαῦτα βραβεῖα, καταλιπὼν διὰ τῆς διαθήκης του χρηματικὸν τι ποσὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τῇ Ἀκαδημίᾳ. Βραδύτερον ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι τὸ παράδειγμα του, καὶ τὸ κερᾶλαιον ἐπικυζήθη διὰ νέων κληροδοτημάτων, οὕτως ὥστε σήμερον διανέμονται χιλιάδες τινὲς φράγκων τοῖς ἐναρτέοις.

Ἡ ἔκθεσις, ἣτις ἀναγινώσκεται ἐν δημοσίᾳ συνεδρίασει, ἐγγράφη ἐφέτος ὑπὸ τοῦ Ἐρνέστου Ρενᾶν, τοῦ περιηλεοῦς συγγραφέως τοῦ *Βίου τοῦ Ἰησοῦ*. Ὁ Σαιν-Μπέβ ἔλεγεν ὅτι αἱ τοιαῦτα ἐκθέσεις ὁ-

μοιάζουσι πρὸς τὰ δύσκολα μουσικὰ τεμάχια, ἅτινα ὀφείλει νὰ ψάλλῃ μόνος ἐπὶ τῆς κληρῆς ὁ ἀοιδὸς, ἐξ ὧν θὰ καταρῆνῃ ἡ ἰκανότης αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ἕκαστος ἀκαδημαϊκὸς καταβάλλει πολλὸν κόπον καὶ μελέτην πρὸς συναρμολόγησιν αὐτῆς.

Ὁ Ἐρνέστος Ρενᾶν, καθ' ὃ ὁ ἴδιος ὡμολόγησεν ἐν ταῖς *Ἀγαπήσει τῆς νεότητος*, εἶνε δύσπιστος καθ' ὑπερβολὴν καὶ σκεπτικὸς, ὡς ἦτο σκεπτικὸς καὶ ὁ Σαιν-Μπέβ. Ἡ ἰδιότης του αὕτη ἐπιφαίνεται τῆδε κακεῖτε ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ, ἣτις εἶνε γεγραμμένη πᾶσα δι' ὕψους ἀνθηροῦ, ἀνταξίου τοῦ μεγάλου συγγραφέως. Ἡ ἀρχὴ ἰδίως εἶνε ὑπόδειγμα λεπτῆς εἰρωνείας. Ἴδου αὕτη·

«Υπάρχει μίᾳ ἡμέρᾳ τοῦ ἔτους, κύριοι, καθ' ἣν ἡ ἀρετὴ βραβεύεται. Χάρις τῷ καθιδρύματι τοῦ κυρίου Μοντυὼν καὶ τινῶν ἄλλων φιλανθρωπῶν, παραβαίνουμεν ἐνταῦθα — ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ — τὴν βαθὺν ἐκείνου τῆς φύσεως νόμον, ὅστις ὤρισεν ἵνα ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος ἦνε ἀφανὴς καὶ δυσδιάκριτος. Ἡ ἀρετὴ παρέχει δεῖγμα εὐγενείας ὑψίστης ἀποκρούουσα πᾶσαν ἰδέαν μισθοῦ καὶ πληρωμῆς. Καὶ ἂν ἔτι μυρία ἀτυχεῖς δοκιμαὶ ἀποδεικνύωσιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος, πράττων τὸ ἀγαθόν, εἶνε θῦμα πλάνης, ὁ ἄνθρωπος, ἥθελεν ἐμμείνει πάντοτε εἰς τὴν ἀχαριν ταύτην καὶ ἄγονον δόδον, τοῦθ' ὅπερ καλεῖται παραφροσύνη παρὰ τῆς χυδαίας γνώμης καὶ σύνεσις παρὰ τῶν ἀνωτέρων διανοῶν.

Ἐν τοῖς μύθοις τοῦ μεσαιῶνος, οἵτινες συχνάκις εἰσὶ πλήρεις φιλοσοφίας, διακρίνεται ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο αἴσθημα, οὗ ἡ ἀπλότης προκαλεῖ τὸ μειδίωμα. Κατὰ τὰς διηγήσεις ἐκείνας, τερψάσας ἐπὶ αἰῶνας συνεχεῖς τὴν ἀνθρωπότητα, ὁ ἄνθρωπος μόνον βασάνους καὶ περιπλοκάς ὄρισται νὰ ἀπαντᾷ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τοῦτο εἶνε λίαν φυσικὸν, ἀφοῦ θ' ἀποκτήσῃ μετὰ ταῦτα ζῶν ἀιώνιον· τὸ ἄλλορον ὅμως ζῶον, ὅπερ δὲν ἐλπίζει ἐπὶ τὴν αἰωνιότητα, ἀνταρβείσεται ἀείποτε ἐπὶ τῆς γῆς διὰ πᾶσαν ἀγαθοεργίαν, διότι τέλος πάντων ὁ Θεὸς εἶνε δίκαιος. Ὅτε οἱ δύο λέοντες, οἱ ἐκ τῆς ἐρήμου δορυμῶντες τῇ προσκλήσει τοῦ Ἀγγίου Ἀντωνίου ὅπως σκάψωσι τὸν τάφον τοῦ ἐρημίτου Παύλου, ἀπετελείωσαν τὸ ἔργον, ὁ ἄγιος Ἀντώνιος ἔδωκεν αὐτοῖς τὴν εὐλογίαν του διὰ τὴν ἐπίγειον εὐημερίαν. Χάρις τῇ εὐλογίᾳ ταύτῃ πιθανῶς εὗρον ὀλίγα βήματα μικρὰν ἀμύνην τινα καὶ ἐρίριον ἀπολωλότα καὶ κατέφαγον αὐτά. Τοῦτο ἦτο ὁ παράδεισος δι' αὐτοὺς. Ἡ ἐπίγειος ἀμοιβὴ ἄρα ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ ἐνομιζέτο τι χυδαῖον, ἐθεωροῦτο ὡς ἐλάττωσις τῆς ἀξίας τῶν ἀνωτέρων τίτλων, τῶν ἀποκτωμένων διὰ τῆς ἀγαθοεργίας».

Τὸ πρῶτον βραβεῖον τῆς ἀρετῆς ἀπενεμήθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὴν κυρίαν Γρὸς, διευθύνουσαν ἰδιωτικὸν εκπαιδευτήριον ἐν Λυῶν. Ἡ ἀγαθὴ αὕτη κυρία μεταβάσα ἀποκατέστη εἰς συνουσίαν τινὰ τῆς Λυῶν, κατοικοῦμένην ὑπὸ τῆς

1. Ἐκ τῆς ἀξιολόγου συγγραφῆς περὶ Θεσσαλίας τοῦ κ. Ν. Γιωργιάδου